



LUND UNIVERSITY

Emil Eckhoff (1846-1923)

Wienberg, Jes

Published in:
Svenska arkeologer

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2020). Emil Eckhoff (1846-1923). I A.-S. Gräslund (Red.), *Svenska arkeologer* (s. 69-74). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi). Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

ACTA ACADEMIAE REGIAE GUSTAVI ADOLPHI CLVIII

Svenska arkeologer

Redaktör: Anne-Sofie Gräslund



UPPSALA 2020

Kungl. Gustav Adolfs Akademien
för svensk folkkultur

Emil Eckhoff (1846–1923)

Jes Wienberg

Foto: Wikimedia commons.



År 1919 tillfogades ett litet c till släktnamnet. Emil Ekhoff blev Emil Eckhoff de återstående fyra åren av sitt liv. Ändringen var emellertid bara ett av åtskilliga byten av identitet och intresseområden, som Eckhoff genomgick. Hans bana tog nya och oväntade riktningar i en blandning av tillfälligheter och medvetna val, av plikt som ämbetsman och av egen nyfikenhet. Han började som zoologen Ekhoff och slutade som antikvarien Eckhoff, började sin skriftliga produktion med en avhandling om fisk och slutade med en recension om hednatemplet i Uppsala (Eckhoff 1923). Ett Sverige i radikal förvandling möjliggjorde intellektuell rörlighet. Samtidigt var den personliga utgångspunkten ständigt Stockholmstrakten, där han föddes, levde, arbetade och dog.

Per Emil Cornelius Eckhoff föddes 1846 i Stockholm och dog 1923 i Djursholm. Han blev student vid Uppsala universitet 1866, fil. kand. 1873 och fil. dr 1875. Han blev amanuens vid Vitterhetsakademien 1880 med tjänstgöring vid Myntkabinettet 1889–93, intendent för Livrustkammaren 1883–93, biträde vid Statens historiska museum 1893 och antikvarie vid Vitterhetsakademien från 1910 till 1915, då han pensionerades. Eckhoff var redaktör för Vitterhetsakademins tidskrifter, således redaktör för *Fornvännen* från dess början 1906 och fram till sin död. Utöver detta var han politiskt aktiv som kommunalfullmäktig i Djursholm och styrelseledamot i flera föreningar, bl.a. Svenska turistföreningen. Eckhoff gifte sig 1885 med Ann-Charlotte Ambrosiani och efter hennes död med friherrinnan Märta Sofia Leijonhufvud. Hon skulle några år efter Eckhoffs död gifta om sig med hans kollega, antikvarien Otto Theodor Janse (Hallström 1923; Arne 1949).

I likhet med flera andra arkeologer under 1800-talet, t.ex. entomologen Hjalmar Stolpe och botanikern Georg Sarauw, började Eckhoff som naturvetare. Han disputerade på en avhandling om glansfiskens ben (Eckhoff 1875). Som



Emil Eckhoff vid sin arbetsplats på SHM. ATA.

biträdande geolog deltog han i Sveriges geologiska undersökningar i Östergötland, Närke och Värmland 1874–76. Han övervägde emellertid att bli boktryckare och prövade faktiskt att arbeta som sådan under några månader. Han var även verksam vid Folkhögskolan Hvilan i Skåne 1877 samt 1877–78 som t.f. lektor vid Skogsinstitutet i Stockholm (senare Skogshögskolan och nu en del av Sveriges lantbruksuniversitet). Eckhoff var då med om att förbereda Vega-expeditionen och fick efteråt ordna Vega-utställningen i Stockholm 1880 och senare 1881 i Venedig. Han redigerade fyra av fem band som redovisade expeditionens resultat. Som en utlöpare av naturvetenskapen kan även ses hans roll som konservator, där han tog initiativ till att utveckla och tillämpa nya metoder för konservering av järnföremål (Eckhoff 1885; jfr Hallström 1923: 251 f.).

Eckhoff verkade som förhistorisk arkeolog under 1880-talet. Han fick från vännen Oscar Montelius 1879 överta ansvaret att genomföra arkeologisk-topografiska undersökningar i Bohuslän med början i Kville härad. Eckhoff bidrog här med en naturvetenskaplig systematik i beskrivningen av fornlämningarna. Liksom vid de geologiska undersökningarna blev lämningarna nu markerade

med symboler på generalstabskartor, ett kartblad för sten- och bronsålder och ett för järnålder, något som kom att bilda skola. Resultaten från undersökningarna av både fornlämningar och fornsaker framlades i serien *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* (t.ex. Eckhoff 1880; jfr Hallström 1923:252 ff., Gustafsson & Karlsson 2004:46 ff.). Metodiskt nytt var även att han dokumenterade nyupptäckta hällristningar på Kinnekulle i Västergötland med tjockt filterpapper (Eckhoff 1892).

På 1890-talet övergick Eckhoff gradvis till att arbeta med medeltiden och dess byggnader, men det hade börjat tidigare. Redan 1883 hade han grävt ut en ödekyrka i Östra Granhammar i Närke, som han sedan publicerade (Eckhoff 1888). I kontakten med olika restaureringsprojekt, som han utövade tillsyn över eller ansvarade för, fick han inspiration till en ny forskningsbana. Han fick t.ex. ansvar för restaureringen av Husaby kyrka i Västergötland, Alvastra kloster i Östergötland, Trefaldighetskyrkan i Uppsala, kyrkoruinerna i Sigtuna och Visby samt Visby ringmur, Roma kloster på Gotland, Kronobergs slott, Brahehus och Visingsborg i Småland. Eckhoff verkade för den då fortfarande kontroversiella uppfattningen att byggnader inte skulle restaureras enligt stilprincipen, då de återförs till ett ursprungligt utseende, utan att man skulle bevara och visa hela utvecklingen (Edman 1999:34 ff.).

En restaurering av S:t Per i Sigtuna 1895 blev utgångspunkt för en uppmärksam artikel få år senare, »Om kyrkornas forna egenskap av försvarsverk» (Eckhoff 1899). I likhet med sin chef Hans Hildebrand ansåg Eckhoff att det hade funnits medeltida försvarskyrkor i Sigtuna i ett försvar mot Östersjöns anfallande hedningar. Artikeln om kyrkornas aktiva och passiva försvar blev startskottet för en debatt med inlägg från Danmark och Sverige, där exemplen och åsikterna böljade fram och åter under ett par årtionden och där den grundläggande frågan kring kyrkors flerfunktionalitet fortfarande är aktuell. Eckhoffs teser har vunnit stor och uthållig popularitet, även om de har övergivits i kyrkoforskningen (jfr Wienberg 2004).

På Gotland gav fyndet av i golvet återanvända plankor från en tidigmedeltida stavkyrka i Hemse kyrka 1896 ett nytt forskningsuppslag. Plankorna tillät en rekonstruktion av den rikt dekorerade kyrkan och de fördes till Historiska museet i Stockholm, där de ställdes ut. Eckhoff inledde en inventering av andra möjliga träkyrkor från medeltiden, vilket så småningom resulterade i redovisningen *Svenska Stavkyrkor jämte iakttagelser över de norska samt redogörelse för i Danmark och England kända lämningar av stavkonstruktioner* (Eckhoff 1914–16); ett storverk i alla avseenden som fortfarande har relevans, inte minst genom sina förnämliga illustrationer.

Eckhoffs undersökningar på Gotland, som kombinerade utgrävning och byggnadsarkeologisk analys, blev talrika. Här kan nämnas undersökningen av S:t Clemens i Visby, där han i en större monografi kunde redovisa kyrkans många byggnadsfaser (Eckhoff 1912). Flera liknande verk var påtänkta, men det sista stora verket skulle bli om Visby ringmur. Han lyckades färdigställa planschbandet, som kunde presenteras på Nordiska arkeologmötet i Stockholm



Emil Eckhoff i fält. ATA.

(Eckhoff 1922), medan textbandet slutfördes av hans kollega Otto Janse i samarbete med änkan (Eckhoff & Janse 1936). Ett planerat arbete om kastalerna blev däremot aldrig av. Fram till dagens nya tekniker med fotodokumentation och scanning har man vid studier av muren haft god nytta av uppmätningarna i Eckhoffs planschverk, medan hans dateringar av Kruttornet till 1000-talet och muren till 1100-talet har visat sig vara för tidiga.

Kollegan och vännen Gustaf Hallström, som hade börjat sin bana som inventerare i Bohuslän, skrev en fyllig minnesruna i *Fornvännen* samma år som Eckhoff dog (Hallström 1923). Till runan finns även en bibliografisk översikt. Hallström redogör för Eckhoffs studier och karriär och ger en bild av honom som naturvän, sportig, energisk och pliktuppfyllande. Därtill finns i *Svenskt Biografiskt lexikon* en kortare artikel om honom (Arne 1949). I *Nationalencyklopedin* uppträder Eckhoff enbart indirekt som en litteraturhänvisning under uppslagsordet »Stavkyrka» (NE 17, 1995:217). Inte oväntat har betydelsen av hans arbete minskat med åren.

Här, ett århundrade efter sin död, finner Eckhoff sin plats i raden av företrädesvis, men inte uteslutande, män, som lade grunden till svensk arkeologi både som akademisk disciplin och som antikvarisk praxis (jfr Nicklasson 2014a, 2014b). Eckhoff är idag mest känd för sina arbeten om stavkyrkorna och Visby stadsmur men har annars hamnat litet mellan stolarna när det gäller den tillbakablickande ämneshistoriken.

Eckhoff har inte samma metodiska lyskraft som de inbördes vännerna och rivalerna, riksantikvarierna Montelius och Hildebrand. Han var en uppskattad medlem av Vitterhetsakademien, men inte en av dess ledande gestalter (jfr Jonsson 2003:104, 116, 121 f., 125, 155), endast värd ett kort omnämnande i samband med fornminnesinventeringen, men till synes annars inte intressant i

en översikt över arkeologins utveckling (jfr Baudou 2004:143, 209 f.). Han har inte heller tillagts betydelse för framväxten av medeltidsarkeologin, som fick sin tyngdpunkt i Skåne (jfr Wienberg 2014). Men Eckhoff visade genom sin gärning en imponerande öppenhet, mångsidighet och påhittighet som problemlösare. Han hade den nödvändiga framåtandan och energin, och han arbetade med flit och noggrannhet, så länge krafterna räckte, och han kan på detta sätt än idag fungera som förebild.

Utöver sina publikationer och restaureringar har Eckhoff lämnat efter sig en omfattande mängd arkivalier, brev, reseanteckningar, resedagböcker och mycket annat, som väntar på att utforskas i ATA, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm. Här finns kanske mer att hitta om varför ett litet c fogades till efternamnet. Hallström skrev att Eckhoff återtog den tyska stavningen av släktnamnet för att visa sin solidaritet med »släktens gamla stamland» i en tid av nöd efter världskriget (Hallström 1923:244), alltså ett uttryck för vänskap med Tyskland innan det tyska på allvar blev kontroversiellt.

Referenser

- Arne, T. J., 1949: Eckhoff, Per Emil Cornelius. *Svenskt Biografiskt lexikon* 12. Stockholm. S. 39–43.
- Baudou, Evert, 2004: *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Eckhoff, Emil & Janse, Otto, 1936: *Visby stadsmur, I. Text*. Stockholm.
- Edman, Victor, 1999: *En svensk restaureringstradition. Tre arkitekter gestaltar 1900-talets historiesyn*. Stockholm.
- Eckhoff, Emil, 1875: *Beskrifning öfver benbyggnaden hos glansfisken (Lampris guttatus. Retz). I. Skallens ben*. Akademisk afhandling, Upsala universitet. Uppsala.
- 1880: Qville härads fasta fornlemningar. *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia*, hft. 6. S. 117–234.
- 1885: Konservering af äldre jernföremål. *Kongl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Månadsblad* 160–162. S. 134–141.
- 1888: Kyrka vid Granhammar i Vintrosa socken, Nerike. *Kongl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Månadsblad* 202–204. S. 164–181.
- 1892: Hällristningar på Kinnekulle. *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 8 hft. 2. S. 102–126.
- 1899: Om kyrkornas forna egenskap av försvarsverk. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1899. S. 19–80.
- 1912: *S:t Clemens kyrka i Visby*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- 1914–16: *Svenska Stavkyrkor jämte iakttagelser över de norska samt redogörelse för i Danmark och England kända lämningar av stavkonstruktioner*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- 1922: *Visby stadsmur, II. Planscher*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- 1923: Uttalande med anl. av S. Lindqvist: Hednatemplet i Uppsala. *Fornvännen* 18. S. 118.
- Gustafsson, Anders & Karlsson, Håkan, 2004: *Plats på scen. Kring beskrivning och förmedling av Bohusläns fasta forn lämningar genom tiderna*. Uddevalla. (Bohusläns museum, Kulturhistoriska dokumentationer 17.)

- Hallström, Gustaf, 1923: Emil Eckhoff. *Fornvännen* 18. S. 243–281.
- Jonsson, Inge, 2003: *Vitterhetsakademien 1753–2003*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- NE = *Nationalencyklopedin*, 1–20. Höganäs 1989–96.
- Nicklasson, Påvel, 2014a: Kvinnliga pionjärer i eller utanför arkeologin: Eva Brag och Ida Nilsson. *Fornvännen* 109. S. 127–138.
- 2014b: Sven Nilssons kvinnliga korrespondenter. *Fornvännen* 109. S. 197–214.
- Wienberg, Jes, 2004: Fortresses, Storehouses and Symbols – ambiguous churches of the Baltic Sea. *Der Ostseeraum und Kontinentaleuropa 1100–1600. Einflußnahme – Rezeption – Wandel*. (Hrsg.) Detlef Kattinger, Jens E. Olesen & Horst Wernicke. Greifswald. S. 35–50. (CCC, Culture Clash or Compromise VIII.)
- 2014: Historical Archaeology in Sweden. *PCA, European Journal of Post-Classical Archaeologies* 4. S. 447–470.